

KULTŪRA

MENAS ✪ LITERATŪRA ✪ MOKSLAS

Sapnų salietra

Nuo tos dienos, kai išgirdau, jog kovo 11-ąją Joniš-
kio senelių slaugos namuose mirė Jolita Skab-
lauskaitė, manęs jau kurį laiką neapleidžia kaž-
koks keistas jausmas. Sunku jį apibūdinti – tarsi kal-
tė, tarsi piktumas, kad kažką labai svarbaus praleidau,
kita vertus – pikta ir dėl mūsų viešosios literatūrinės
erdvės, kuri kažkaip suplokštėjo ir papilkio, užsikimšo
bobromaniais, skirtais, kaip vienas kritikas sakė,
spuogo analizei. Tekstą apmąstyti, būti jo užburtam,
nukrėstam ir paralyžiuotam skatinančios knygos pla-
čiajai skaitytojai masei nėra nei įdomios, nei vertin-
gos. Stebėtis tuo neverta – vartotojas yra visaėdis gy-
vūnas, kuriam labiausiai patinka greitas ir paprastas
maistas, ir ryti tekstą daug patogiausiai, nei jį skaityti.

Jolita – viena iš tų rašytojų, kuri turės būti atras-
ta ir pripažinta. Ir galbūt netgi nustelbs kai kuriuos da-
bar ryškiai spindinčius madingus literatūrinius var-
dus. Jinai – irgi iš spindulingųjų, bet jos spindesys –
kaip mėlynos mėnesienos, kuri pasklinda tada, kai nu-
tyla dienos šurmuly ir užsičiaupia per dieną plepėjusios
burnos, kai savo kalba ima kalbėti augalai, paveikslai,
rūko pavidalai, kai savo spalvas ant juodos nakties dro-
bės lieja sapnai. Jolita pragyveno labai sunkų, bet dva-
siškai labai intensyvų gyvenimą – gūdi jos vienvietė
buvo lyg kokio partizano, užsidariusio bunkeryje, pa-
sipriešinimas visas gyvenimo sritis okupuojančioms banalybės formoms.

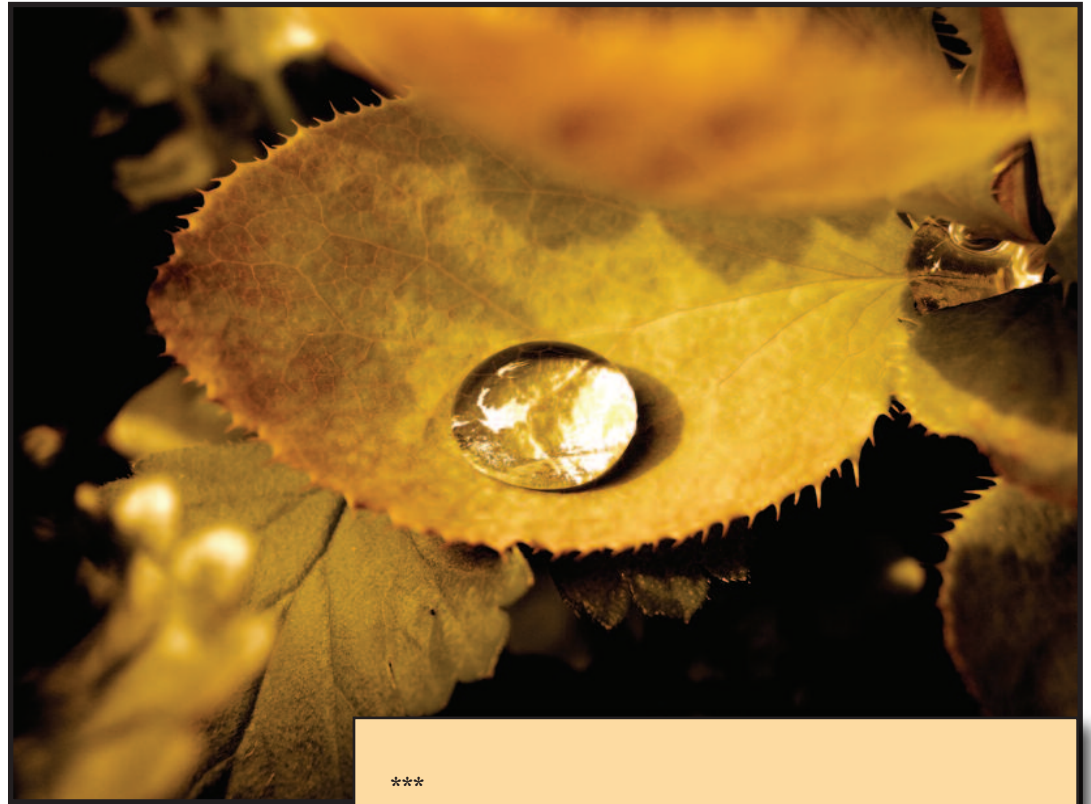
Mažutė, trapi, liesa kaip šiekštelė, su juodu šuniuku ant peties – lyg koks el-
fas, ne šio pasaulio gyventoja, žiūrinti į triukšmingą mūsų vienvietę pro nuodingai
išputojusius Sosnovskio barščių žiedynus savo kaime, prie senos tėvų trobos. Ma-
čiau ją paskutinį kartą per Agnės Marcinkevičiūtės filmo „Vienatvės gaudesys“,
kurio herojė ji ir buvo, premjerą Vilniuje, „Skalvijos“ kino teatre: tąsyk išimčiau
jos kreivą šypsena, kai užsiminė apie „diedus“ (nomenklatūrinius rašytojus ir
kritikus), nuo kurių malonės nemažai jaunų rašytojų anuomet, sovietų laikais,
buvo priklausomi (nuo šios priklausomybės nukentėjo ir ji). Ir entuziastingą sūks-
nį, užsiminus apie kažkokį mano kūrinį: „O tos tavo dilgėlės!... Jų žiedai... kaip
salietra... kaip salietra“...; ir patrynė pirštus, tarsi juos būtų nutvilkinę tie aštrūs,
smulkučiai salietruoti žiedai.

Įsiminiau tą salietrą visam gyvenimui. Ir Jolitos pirštų judesį. Ir kreivoką,
liūdną šypsena, skirtą „diedams“. Daugelio jų nebėra tarp gyvųjų.

Kai skaitau jos tekstus – jie irgi dilgina. Jie aštrūs, krečiantys, sodrūs, bai-
sūs, neapsakomai gražūs, dieviškai perversiški. O kadangi salietros kadaise, irgi
sovietmečiu, kaimuose dėdavo į dešras, kad jos išlaikytų gražią raudoną spalvą
ir ilgiau negestų, jaučiu burnoj raudoną, sūrų skonį. Geležies, mėsos, rūdžių, ilgo
galiojimo laiko. Salietros. Mirties. Sosnovskio barščių.

Nukentėjusi, bet nepriklausoma, gyvenusi ir mirusi skurde, bet turėjusi ne-
apsakomai turtingą vaizduotės pasaulį ir talentą, ignoruojama šiandienos, bet įsi-
tvirtinusi praeityje ir laukianti išmintingos rytdienos – mažutis, veik besvoris
elfas, mūsų puikioji, mūsų pamirštoji Jolita.

Renata Šerelytė

*Virš tamsių stogų
didėjo rožinis dangus,
blykstančiom baltom žvaigždėm.
Pasivaikščiojimas prieš aušrą buvo
su šmėklom po ranka,
nuožmus sklandymas
rasotomis alėjomis;
veidų blankumas ir nuovargis
lyg kvapnūs dūmai,
šlamėjo rūbai pelenų spalvos,
ir akys buvo dūminės.
Labai slaptas paros laikas,
labai pavojingas,
kai blyškūs sapnai
jau trokšta gyventi,*

*bet nieko nepadarysi, brangusis,
kad mūsų gyvenimas toks neapčiuopiamas.*

Jolita Skablauskaitė

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizi-
jos rėmimo fondas 2018 m.
suteikė 10 000 Eur paramą
šeštadieniam „Draugo“
priedui „Kultūra“, projektui
„Lietuvos kultūros sklaida ir
kultūros paveldo išsaugoji-
mas bei lietuvių puose-
lėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Sapnų salietra • **2-as psl. M. G. Slavėnienė.** Apmąstymai, Reformacijos metams praėjus (5) • **3-as psl. Astrida Petraitytė.** Didžiojo mažlietuvio pagerbimai • **4-as psl. Jolita Skablauskaitė.** Du apsakymai. Plaukiojimas rudenį. Atsisveikinimas • **6-as psl. Renata Šerelytė.** Knygos – naujos ir nelabai. D. Čepauskaitė, V. Rimkaitė, J. Skablauskaitė • **7-as psl. Jūratė Ivanauskienė.** Lietuva – žemės žodis švenčiausias. Dar syki apie Bernardą Brazdžionį • **8-as psl. Kultūros kronika.**

Kitame numeryje: Dar truputis senų, bet nepamirštamų knygų • Tomas Vaiseta „Orfėjas“

Apmąstymai, Reformacijos metams praėjus (5)

M. Gražina Slavėnienė

Tęsinys. Pradžia 2018 m. kovo 10 d., „Kultūroje“

Nuo 1648 m. Lietuvą siaubė vadinamojo Tvano karų dešimtmečiai. Rinkti karaliai pavertė Lietuvą į beveik nuolatinio karo lauką, jų religinė politika vedė prie susiskaldymo, kruvinių riaušių, vidaus maišto, sukilimų, užsienio krizių ir galiausiai visiškos anarchijos. Bajorija savivaliavo, siekdama išplėsti savo interesus ir privilegijas.

1656 m. Lenkijos-Lietuvos Respublika tapo „Marijos žeme“, reformacija buvo palaužta. Lietuviams protestantams prasidėjo tragiškiausias periodas. Religijos srityje jiems buvo uždrausta laikyti pamaldas bažnyčiose, atstatyti sugriautas bažnyčias, net giedoti privačiuose namuose. Kunigai buvo persekiojami.

Istatymai, siaurinantys vadinamųjų „disidentų“ teises, ėjo vienas paskui kitą. 1668 m. buvo uždrausta atsisakyti katalikybės, 1672 m. ne katalikams buvo uždrausta bajorystė, tai reiškė prarasti kilmingumą ir būti išstumtiems į visuomenės paribį. 1791 m. katalikybė buvo paskelbta valstybine religija.

Represijos pasiekė tokį lygį, kad jos atkreipė galimų kaimyninių valstybių dėmesį ir suteikė pretekstą kištis į merdincios valstybės vidaus reikalus. Ši nenormali padėtis tęsėsi iki 1795 m. paskutiniojo Lietuvos-Lenkijos Respublikos padalijimo. Religinė pergalė sutapo su valstybės likvidavimu.

Po trečiojo Lietuvos-Lenkijos valstybės padalijimo buvusi LDK pateko į carinės Rusijos kontrolę. Religinių bendruomenių pozicijos pasikeitė. Romos katalikų bažnyčia pati tapo persekiojamąja. Paradoxu, bet tai išgelbėjo likusią protestantų dalį nuo visiško sunaikinimo; lietuviams protestantams caro laikais buvo geriau negu XVIII a. Žečpospolitoje. Didelis nuosimtis lietuvių reformatų ėjo į mokslus ir tarnybose galėjo pasiekti aukštesnių kategorijų. Po baudžios panaikinimo valstiečiai lietuviai reformatai veržte veržėsi į mokslą, XX a. pradžioje jie jau turėjo sąmoningą inteligentią, kuri įsijungė į lietuvių tautinį judėjimą.

1918 m. sukūrus Nepriklausomą Lietuvą, sąlygos religinėms mažumoms buvo geros. Pagal Konstituciją, visos religijos turėjo lygias teises, net buvo leidžiama steigti naujas konfesijas. Kartu su Klaipėdos kraštu protestantai sudarė apie 10 proc. Be Klaipėdos krašto nuosimtis buvo daug mažesnis, bet iš tos mažumos iškilo nemažas skaičius kvalifikuotų asmenų, dalyvavusių kovose už nepriklausomybę, aktyviai pasireiškusių valdžioje, švietimo ir kitose srityse.

Lietuviai liuteronai įsteigė savo konsistoriją Kaune, jai vadovavo ev. liuteronų senjoras (vyskupas) klaipeđietis kun. prof. Vilius Gaigalaitis. Reformatai, Lenkijai 1920 m. užėmus Vilnių, prarado savo istorinį centrą ir ir turėjo skubiai persiformuoti, įsteigdami naują centrą Biržuose. Generoliniu superintendantu (vyskupu) buvo išrinktas kun. prof. Povilas Jakubėnas, sinodui daug metų vadovavo dr. Jokūbas Mikėlėnas. Kai 1940 m. Vilnius buvo gražintas Lietuvai, abi perskirtos Reformatų bendrijos dalys vėl susijungė. Šie faktai nėra plačiai žinomi.

Apskritai protestantai Lietuvoje savo tikybos nereklamavo. Lietuviškoje historiografijoje ilgus šimtmečius dominavo polemikinė teologinė tradicija, išgalėjo stereotipai ir istoriniai mitai, kurie veikė autorių interpretacijas. XVIII a. jėzuitų istorikai Jan Poszakowski ir Stanislaw Rostowski jau anksti suformavo požiūrį, kad reformacija buvusi svetimas, iš užsienio perimtas reiškinys, plitęs siaurai tarp didikų, bajorų ir svetimšalių, laikinas Lietuvos aukštuomenės paklydimas. Katalikiškų pažiūrų istorikai argumentavo, kad konvertitai skubiai grįžo į katalikybę, pajutę jos politinę jėgą ir pozityvią veiklą. Tad nenuostabu, kad lietuvių katalikų pasąmonėje protestantizmas buvo suvokiamas kaip svetimtas, kenksmingas, antilietuviškas elementas. Kitaip tariant, tikras lietuvis buvo katalikas.

Romos katalikų bažnyčiai tapus tautine bažnyčia, lietuviai katalikai didele persvara rodė tendenciją vertinti Lietuvos protestantus kaip ne visai „tikrus“ lietuvius, menkinti jų tikėjimą, juos pravardžiuoti „prūsais“, „bambizais“, „netikiais“, „sektantais“ ir pan. Dažnas lietuvis nežinojo skir-

Biržų evangelikų reformatų bažnyčia

Kun. Kęstutis Trimakas – vienas iš Čikagos ekumeninio krikščionių būrelio narių

tumų tarp liuteronų ir reformatų, suvokė nekatalikiškas denominacijas kaip sektas, net šiandien jis nėra tikras, ar jie iš viso krikščionys. Reformacija jiems buvo tolimas istorinis fenomenas, didelė blogybė, geriausiai visai apie ją nekalbėti. Pažvelkime į Kanados lietuvių emigranto Juozo Kralikausko apie 1978 m. premijuotus romanus „Martynas Mažvydas Vilniuje“ ir „Įkaitę Vilniaus akmenys“, kuriuose autorius piešia reformacijos pavojų, įnešusį į visuomenę sumaištį. „Įkaitę Vilniaus akmenys“ yra įtraukti į dabartinį Lietuvos mokyklinių skaitinių rinkinį ir pratęsia neigiamą, šališką reformacijos vertinimą.

Iki Antrojo Vatikano suvažiavimo santykiai tarp katalikų ir protestantų vystėsi konfrontacijos linkme. Net moksliniai veikalai apie protestantizmą dažnai nesugebėdavo išvengti autorių *pro* ar *contra* požiūrio. Po Antrojo Vatikano suvažiavimo, kurį sušaukė popiežius Jonas XXIII, prasidėjo pastangos oficialiai, o taip pat ir privačiai ieškoti ne skirtumų, o panašumų, nebevadinti protestantų atskalūnais ar eretikais, bet priimti kaip brolius ir seseris Kristuje. Šis požiūris suteikė daug teigiamų pasikeitimų santykiuose tarp žmonių, mokslinėse srityse – rimtų pastangų siekti objektyvumo. Kartais skaitant veikalą apie reformaciją, net neaišku, ar autorius – protestantas, ar katalikas.

Ilgainiui ši religinės tolerancijos samprata, būdinga demokratiškoms Vakarų šalims, palietė ir konservatyvių pokarinių lietuvių emigrantų galvoseną. Čikagoje XX a. ipusėjus, įsteigtas ekumeninis lietuvių krikščionių būrelis, kuriame aktyviai dalyvavo ir dvasiškiečiai: iš protestantų pusės – kunigai Povilas Dilys ir Eugenijus Gerulis, iš katalikų pusės – kunigai Kęstutis A. Trimakas, Vytautas Bagdanavičius ir Alfonsas Grauslys. Šis būrelis, nors ir labai ribotoje aplinkoje, prisidėjo prie ekumeninės dva-

sios puoselėjimo Amerikos lietuvių emigrantų visuomenėje, sudomino akademinį jaunimą.

Ypač minėtinos kun. Vytauto Bagdanavičiaus aukšto mokslinio lygio paskaitos, parodančios, kaip religinius išitikimus ir skirtumus galima išlaikyti objektyvius, išvengiant skirtingos denominacijos niekinimo ir reformatorių sukarikatūrinimo. Visada akcentuodamas savo išitikimybę Katalikų bendrijai, jis pripažino pozityvų reformacijos įnašą į lietuvišką kultūrą, pabrėždamas, kad lietuviams protestantams jų reformuota krikščionybė, kurią pasirinko jų protėviai, tokia pat brangi, kaip ir katalikams katalikybė. Išsilaukę per šimtmečius, jie nebuvo linę

savo tikybos atsisakyti ar įrodinėti savo lietuviškumą. Jų tikėjimo nuvertinimas – žeminanti, Lietuvai nenaudinga tendencija.

Lietuvos krikšto jubiliejaus proga Toronto bendruomenės veikėjai nutarė į keturių istorinių paskaitų ciklą įtraukti istorijos profesoriaus dr. Juliaus Slavėno paskaitą apie reformaciją ir lietuvius protestantus. Vien tas faktas, kad reformatas mokslininkas buvo kviečiamas skaityti paskaitos apie reformaciją katalikų auditorijai pranciškonų parapijos salėje, yra aiškus įrodymas, kad daug Toronto lietuvių suprato ir rėmė ekumeninį judėjimą, kuris leidžia pažvelgti į religinę Lietuvos istoriją naujomis, atviresnėmis akimis.

Iki šeštojo XX a. dešimtmečio reformacijos istorija Lietuvoje buvo mažai nagrinėjama. Visi tyrimai rėmėsi Lenkijos šaltiniais, pritaikė Lietuvai bendruosius reformacijos Lenkijoje bruožus ir juos analogijos būdu perkėlė į Lietuvą. Dabar žinoma, kad Lietuvos reformacijos raida turi būti studijuojama atskirai nuo Lenkijos, nes jos poveikis Lietuvoje truko ilgiau nei Lenkijoje, reformuotų bažnyčių veikla buvo reikšminga dar ir XVII a.

Tarpukario Lietuvoje beveik visi pagrindiniai Lietuvos evangelikų istorijos šaltiniai dėl politinių sąlygų istorikams buvo praktiškai neprieinami, dalis jų liko Lenkijos užimtame Vilniuje, kiti išvežti į Lenkiją arba buvo Baltarusijos SSR. Ši aplinkybė stabdė naujesnius analitinius tyrimus. Vien Z. Ivinskis praplėtė tyrimų bazę, tyrinėdamas Vatikano archyvą. Konfesinė takoskyra, prasidėjusi prieškarinėje Nepriklausomoje Lietuvoje, su pokarinių pabėgėlių banga pasiekė JAV, kur išsilaukė be didelių pakeitimų, kartodama tuos pačius argumentus.

Pabaiga kitame numeryje

Didžiojo mažlietuvio pagerbimai

Astrida Petraitytė

Pastarosiomis dienomis Lietuvoje plačiai skamba Vydūno vardas: mat kovo 22-ąją jam „sukako“ 150, ir šia jubiliejine proga 2018-ieji, greta valstybinio šimtmečio, paskelbti ir Vydūno metais. Renginių didžiajam Mažosios Lietuvos mąstytojui, kūrėjui pagerbti galime laukti ištisus metus, bet, suprantama, jų suintensyvėjo kovo trečią dekadą pradėjus. Įvairios konferencijos, kitokie pagerbimai vyksta ne tik Vilniuje.

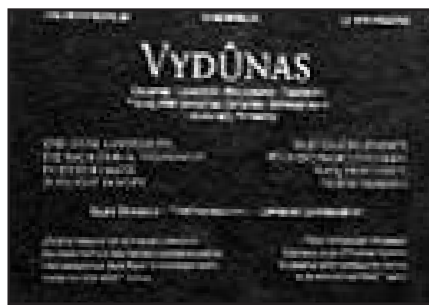
Kaunas štai Karo sodelyje pastatė Vydūno biustą, skulptoriaus Stasio Žirgolio darba. Medijose pasklidusios nuotraukos privertė gailiai atsidust: šis „įmitusių žandų“ portretas vargiai atspindi vydūnišką dvasią... Buvo proga prisiminti prieš penkėtą metų Vokietijoje, Detmolde – ten, kur Vydūnas praleido savo pokarinį gyvenimo etapą – namo, prigludusio pabėgėlių, nišoje įkomponuotą Liongino Garlos skulptūrą, manau, iš tiesų perteikiančią Vydūno fenomeną: dvasios puoselėjimas, kūno askezė... (Tuokart turėjau progos su Vydūno draugija nuvykti Detmoldan į Vydūno pagerbimo iškilmes – greta biusto, ant namo pakabinta ir memorialinė lenta).

Šįkart apsiribojau pora Vilniuje Vydūno garbei skirtų renginių.

Nusibrėžkime jubiliamo biografinius punktyrus.

Vilhelmas Storosta (valdiškuose vokiškuose popieriuose Wilhelm Storost), vėliau reiškėsis kaip Vydūnas, gimė 1896 03 22 Jonaičiuose prie Šilutės, taigi – Mažojoje Lietuvoje, Vokietijai nuo senų laikų priklausiusioje, bet lietuvių dar nemenkai išlaikiusioje. Tėvai – protestantai, netgi pietistinės pakraipos. Baigęs Ragainės mokytojų seminariją, 1888–1892 m. mokytojavo Kintuose, ten apsirgęs patyrė dėmesingą mokyklos precentoriaus (vedėjo) giminaitės Klaros Füllhase globą, su kuria 1891 metais vietinėje evangelikų-liuteronų bažnyčioje susituokė. Beje, negalavimai Vilhelmą kamavo dar vaikystėje, jų atsikratė tapęs vegetaru. Tikroju Vydūno veiklos, kūrybinės raiškos miestu tapo Tilžė (nors įsiterpė ir mokytojų Telsių gimnazijoje epizodas, ir laisvo klausytojo studijos Halės, Leipcigo, Berlyno universitetuose). Tilžėje mokytojaudamas (1892–1912 m.) jau 1895 m. įkūrė Giedotojų draugiją (ir 40 metų jai vadovavo), rengusią lietuviškas šventes, vaidinimus ne tik šiame Mažosios Lietuvos kultūros centre, bet ir aktyviai dalyvavusią švenčiant Jonines ant Rambyno ir kt. Kurį laiką dirigavo ir „Birutės“ draugijos chorui, talkino šiai draugijai rengiant savo šventes. Chorų repertuarą turtino savo sukurtomis ar harmonizuotomis dainomis.

Vydūnas aktyviai išitraukė į visuomeninį tautinį judėjimą: dalyvavo Prūsų lietuvių susivienijimo ir kitų lietuviškų organizacijų veikloje. Ėmėsi šviesti tautiečius, jau linkusius suvo-

Paminklinė lenta Vydūnui Detmolde

kietėti: pats leido įvairius leidinukus, rašė straipsnius. Beje, pirmasis jo „leidybinis projektas“ – 1905–1909 m. ėjęs žurnaliukas „Šaltinis“ – buvo teosofinės krypties*; 1902 m. Tilžėje buvo įsteigęs ir Vokietijos teosofų draugijos skyrių: šiuo dvasiniu judėjimu „užsikrėtė“ studijuodamas Vokietijoje. Pirmuosiuose filosofiniuose veikaluose Vydūnas taip pat skleidė teosofines idėjas („Visatos sąranga“, 1907; „Gimymo slėpiniai“, 1909 ir kt.). Vėliau jo dėmesio centre – tautos, socialinio gyvenimo klausimai, etinės ir estetinės problemos („Mūsų uždavinys“, 1911; „Tautos gyvata“, 1920; „Sąmonė“, 1936 ir kt.).

Svarbią vietą jo kūryboje užima Lietuvos istorijai skirti veikalai (vertinami kaip istoriosofiniai – mat irgi persmelkti filosofinių idėjų) – pradedant 1904 m. knygele „Senutė“, 1911 m. traktatu „Mūsų uždavinys“ ir (santykina) baigiant 1932 m. išėjusiu dideliu veikalu vokiečių kalba „Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių“ („Sieben Hundert Jahre der deutsch-litauischen Beziehungen“).

Tilžėje Vydūnas pažino ir ištikimą bendražyge, aktyvią rėmėją Martą Raišukytę (kurios mirtį 1933 m., matyt, skaudžiai išgyveno – kaip ir 1937 m. ištikusią žmonos Klaros netektį).

Matyt, iš praktinio poreikio ėmėsis dramaturgijos (jau 1899 m. su Giedotojų draugijos vaidintojais pastatė savo pjesę „Pasiilgimas paveldėtojo“), galiausiai sukaupe nemažą dramų aruodą, tarp jų žymiausias – „Probočių šešėliai“, „Amžina ugnis“, „Jūrų varpai“, „Pasaulio gaisras“.

Vokietijoje įsigalėjęs nacional-socializmui, Vydūnas su savo principiniu lietuviškumu tapo, galima sakyti, *persona non grata*: patyrė ne tik gatvės „veikėjų“ užgauliojimus, bet ir 1938 m. paragavo kalėjimo duonos (laimei, po poros mėnesių paleistas).

1944 m. spalį pasitraukęs nuo ar-

Konferencijos Vilniuje metu kalba dr. Naglis Kardelis

Vydūno biustas Detmolde. Iš k.: Rima Palijanskaitė, Friedrichas Wilhelmas Nehlis, Vacys Bagdonavičius, princas zur Lippe ir kt. A. Petraitytės nuotr.

tėjančios Raudonosios armijos, pakeičiant patyres įvairių vargų, tautiečiams pagelbstint, Vydūnas 1946 m. pasiekė anglų zonai priklausiusį Detmoldą. Čia praleisti paskutiniai septyneri gyvenimo metai buvo gana kūrybingi.

Detmolde Vydūnas 1953 02 20 ir mirė. Dabar kukliai lauko akmeniu paženkliną jo kapą galima aplankyti Bitėnų kapinaitėse, tapusiose Mažosios Lietuvos panteonu.

Vydūno draugijos surengtas minėjimas Rotušėje (03.20) ištis buvo prasmingas, klausytojams suteikęs progą į Vydūną pažvelgti per trijų mokslininkų išvalgų prizmes (ne viena briauna sutampančias) bei pajauti paties jubiliamo kūrybos savitumą. Renginių pradėjus Vydūno „Lietuvių giesmė“ – tapusia jo vardo draugijos himnu (tad ir dabar sugiedota visiems atsistojus), dar keletą Vydūno dainų atliko ansamblis „Kankleliai“, o ištrauką iš dramos „Probočių šešėliai“ paskaitė aktorė Gražina Urbonaitė.

Trijuose (neprailgusiuose) pranešimuose – didžiojo mūsų vydūnisto, Vydūno draugijos garbės pirmininko dr. Vaclovo Bagdonavičiaus, literatūrologės prof. Viktorijos Daujotytės, filosofo dr. Naglio Kardelio – tarsi iškilo dvasinis Vydūno portretas. (Beje, neretai minėtas ir fizinis, t.y. nuotraukos, akcentuojant švytinčias, šviečiančias akis.)

Konferenciją (03.22), Kultūros tyrimų instituto organizuotą Taikomosios dailės muziejuje, taip pat pradėjo dr. Naglis Kardelis. Nebuvo nuobodu darkart išklausyt jo dėstomų postulatų. Prelegentas ir minėjime, ir konferencijoje kalbėjo be jokių popierių, tvirtai sau susidėliojęs pagrindinius „punktus sakymų“. Manau, tai ir buvo solidžiausias konferencijos pranešimas, tarsi pagrindas, ant kurio rėsti ne tokie esmingi bylojimai. Žinoma, būta ir kitų prasmingų pranešimų, tegu ir siauresniems klausimams skirtų.

Nukelta į 8 psl.

JOLITA SKABLAUSKAITĖ DU APSAKYMAI

PLAUKIOJIMAS RUDENI

Buvo geltonas, labai šiltas rudens vakaras, tokio šilto rudens žmonės dar neregėjo... Medžių lapai žioravo jau geltoni, o dosni, nesiliaujanti šiluma liejosi ir liejosi iš dangaus. Geltona saulė kabėjo virš laukų. Žmonės vežė buroklapius, rinko daržoves, o Sabina plaukė, lėtai sruvo su vandeniu, kuris buvo tirštas ir geltonas lyg saulėgražų aliejus, pro šalį slinko pievos, vienišos sodybos, susilenkę žmonės, mūkiančios karvės. Upė buvo siaura – tiesiog vargana upeliūkštė. Jos pakrantėse neaugo nei švendrės, nei jokie krūmokšniai. Nuo saulės į visas puses sklido auksiniai ratilai. Žmonės nekreipė jokio dėmesio į Sabina, vienas pasiraityjęs kelnes vyriškis braidė palei krantą, prie pat vyšninio burokėlių lauko, jis net nepažvelgė į ją, tarsi būtų ne žmogus, o koks nors medžio kamienas besisupantis ant bangų. Saulė jau grimzdo žemyn, o Sabina norėjo plaukti ir plaukti šita upeliūkšte šiltą rudens vakarą laukais, sakytum tiesiai į dangų. Kartą su ja plaukė ir geltoni medžių lapai, kuriuos vėjas buvo atnešęs iš tolimų sodybų.

Kai saulė dingo, ji išlipo iš vandens. Vilkėjo ne maudymosi kostiumėliu, o trumpute berankove suknele. Taip jos neišgrėžusi, visa šlaputėlė nuėjo laukais. Keista. Buvo šilta sakytum vasaros vidurdienį.

Pravažiavo vežimas su žolėmis. Dar ilgai buvo girdėti botago pliaukšėjimas.

Tamsoje liepsnojo gėlės. Sodai buvo juodi, rasoti. Perlipusi tvorą, nuo žemės pakėlė tris kriaušes. Atsikando ir saldžios sultys aptaškė veidą.

Takeliu nuėjo link verandos. Nesimatė anei vieno žiburio. Visi jau miegojo. Ir Sabina atsigulė į lovą. Pro pravirą langą plūdo kvapai iš sodo. Staiga kažkas ją apkabino...

Rytas išaušo šiltas, giedras. Visas sodas bangavo užlietas saulės spindulių. Prisiminusi vakarykštį plaukiojimą, Sabina nusijuokė.

Kažkas nusijuokė už jos nugaros. Tai buvo Tirikis.

Saulė kilo vis aukštyn ir aukštyn. Pats pusryčių metas.

– Einam į valgomąjį, bet tyliai, kad Dominyka neišgirstų.

Jie atsėdėjo prie stalo ir ėmė valgyti nepaprasto skanumo vaisius, imdami juos iš kristolinių taurių. Priešais ant sienos kabėjo didžiulis paveikslas, vaizduojantis po rojų vaikštinėjančius nuogus angelus. Buvo be galo gera, norėjosi juoktis, bet nederėjo rodyti savo jausmų. Paskui išgirdo Dominykos žingsnius. Sabina liepė Tirikiui pasislėpti. Jis tuoj pat ant savęs užtraukė užuolaidą.

Įėjo Dominyka apsilvilkusi tamsiai mėlyna suknele. Ji atnešė baisiąją skrynute ir padėjo ją ant stalo krašto, bet neatrakino.

– Joje uždaryta neregėta paslaptis, – pasakė, – bet geriau nereikia... Žinojimas brangiai kaštuoja.

– Brangiai?

– Nemigo naktis, smarkų širdies plakimą, vaizdinius, kurie tave persekios ir dieną, ir naktį.

– Bet aš noriu.

– Nereikia. Tegul tavo siela niekad nesudrumsčia.

Šalia vaisių stovėjo gražiais raštais išmargintos vazos. Į jas pamerktos gėlės skleidė gaivų kvapą. Tarp jų žiedų ir šakelių spindėjo rausvas angelo užpakalis.

Sabina ir Dominyka valgė keptą antį ir gėrė balintą kavą, o Tirikis tūnojo už užuolaidos. Dėžutė stovėjo ant stalo krašto, prieš pat akis. Sabina drebėjo, kad ji neatsidarytų pati, geriau jos nebūtų visai.

Be galo norėjo įsimylėti Tirikį. Be galo. Dar labiau, negu pažvelgti į skrynute vidų; kas viduje –

puikiai išsivaizdavo, ten tūnojo pats didžiausias pasaulyje siaubas, o Tirikis turėjo tapti Sabinos svajone. Tačiau žvelgė į jį tarytum į brangią porcelianinę statulėlę. Sabina buvo visiškai jam abejinga. O gal Tirikis jos nemylėjo? Sunku suprasti. Dievaži, jis – lyg skaidriausia statulėlė, žiežirbuojanti ant stalo krašto, o gal – drugelis, gal peliukas. Ir kaip tokį mylėti? Todėl jos akyse viskas susilėjo į vieną nuostabų reginį: ir paveikslas ant sienos, ir gėlės vazoje, vaisiai, Tirikis – už tankiausios užuolaidos, ir pagaliau – skrynute, padėta ant pačio stalo krašto, tiesa, ji kėlė vien siaubą, ir Sabina žinojo, kas yra jos viduje; ten gulėjo dokumentas, įrodantis, kad vieną žmogų reikia išbraukti iš gyvųjų tarpo.

Ir kam ji atsibudo šį nuostabų rytmetį?!

Jolita Skablauskaitė su savo augintine Mule

Tuo metu Dominyka išėjo iš kambario. Ji išnešė tuščius indus.

– Tiriki, Tiriki, – sukuždėjo Sabina, atitraukdama nuo jo užuolaidą, – prašau mane palikti.

– Kodėl? – paklausė Tirikis. Jis nustebejęs pakėlė savo violetines akis.

– Todėl, kad tave myli kitos moterys.

– Tu kažką prasimanai, – pasakė jis ir užsoko ant palangės. Paskutinį kartą Tirikis liūdnei pažvelgė į Sabina.

Tuo metu grįžo Dominyka.

Šviesus siluetas šastelėjo pro langą ir pasislėpė medžiui tankmėse. Sabina garsiai nusijuokė.

– Kas ten?! – suriko sesuo, žiūrėdama pro langą į sodą. – Ko tu juokiesi? Ten kažkas buvo?

Ji truktelėjo pečiais.

– Gal man tik pasirodė? – sesers veidas ištyso, visai susiraukšlėjo, – ar matei?

– Nieko nemačiau.

– Neįtikėtina. Bet kieno čia paliktas ant stalo puodukas? Kas prakando ir numetė persiką?

– Nežinau.

Ir Tirikis dingo. Kai jo jau nebeliko, Sabina vėl pasijuto savimi, tarp savo įprastų daiktų, su kvapą gniaužančia skrynute, kurią anksčiau ar vėliau teks atidaryti.

Taip Sabina išvijo savo svajonę it kokį lengvą drugelį, o gal peliuką išvarė į laukus. Ir nežino, ar kada nors jis besugrįš. Liūdna? Nežino.

Pavalgiusi pusryčius, apsilvilkė ta pačia trumpute suknele. Pasiėmė rankšluostį ir chalata, nes ryte buvo daug vėsiu negu dieną ar vakare.

Atsigulė ant vandens, net krūptelėjo, dabar jis buvo šaltas. Bet greit priprato ir jautė vien gaivinančią vėšą.

Sabina plaukė labai ilgai, kol už kuplių liepų išvydo raudonus čerpių stogus. Ten gyveno Joana Vadakojytė, jauna, graži moteris. Sabina galėjo ranką prie širdies pridėjusi prisiekti, kad Tirikis dabar jau pusryčiauja su Joana. Staiga Sabinai pasidarė labai šalta. Pro šalį plaukė raudoni ir geltoni medžių lapai. Ji išlipo iš vandens ir kalendama dantimis grįžo namo.

ATSIŠVEIKINIMAS

Šįandien gavo telegramą. Joje buvo parašyta: „Noriu paskutinį kartą pamatyti tave. Atvažiuok. Elzė“. Elzė buvo Mykolo pusseserė. Daugiau negu pusseserė. Per ją liko viengungis. Žinia, giminytės ryšiai, tremtis... Tai labai ilga istorija. Vienu žodžiu, sumautas jo gyvenimas. Daug metų apie ją nieko negirdėjo, kartais prisimindavo it kokį vaiduoklį. Kai žmogaus nematai, jis pamažu išblanksta. Nejaugi Elzė miršta? Negali būti.

Rytai buvo šaltoki, todėl kelionėn pasiėmė storą vilnonį apsiaustą. Prieš pat šventos Mergelės atlaidus dar mirguliavo drungnos vasariškos dienos, bet kam Elzei reikėjo dabar mirti?

Autobusas nešė per šalį, jau apgaubtą ilgų rudenėjančių šešėlių. Už vieškelio vingių gelto vyšninai. Mykolas mąstė apie baltus grakščius vienuolynus, snūduriuojančius tyloje, regėjo kažkokį šešėlį, nuslenkantį kraupiai baltom sienom, kraują, lašantį iš dulkių apneštų, peiliais subadytų paveikslų, juto tamsų, keistą kvapą, sklindantį iš grotuotų požemių.

Ant kalvos tarp ūksmėtų medžių išniro bažnyčios kepurės. Buvo šilta. Jis nusivilko apsiaustą. Prie miestelio susidarė spūstis. Laukais plūdo maldininkų procesijos. Mykolas išlipo iš autobuso ir nutarė pėsčiomis pasiekti Šiluvą. Nusekė paskui giedančius žmones su apdulėjusiais apsiaustais. Prieš akis plazdėjo puošnių vėliavų kutai, ir jau pamirštos giesmės graudeno širdį.

Buvo nuostabi diena. Sodai aplinkui lūžo nuo obuolių ir kriaušių. Mykolas baisiai norėjo valgyti. Žmonių srautas plūdo į bažnyčią ir koplyčią, bet jis, kaip koks bedievis, puolė šlamšti cukruotų riestainių. Moterys pardavinėjo paveikslus ir ilgus blizgančius saldainius.

Elzė gyveno prie pat pušyno. Mykolas atidarė trobos duris, bet viduje nebuvo nė gyvos dvasios. Pats su savimi pasisveikino. Pasiūlė sėstis. Išlindo pelė. Pažvelgė į jį juodom akutėm ir pasislėpė už stalo kojos. Visuose kampuose augo glitūs šungrybiai, gulėjo pelėšiais aptraukti kaulai, tušti buteliai, keptuvė su žiurkių išmatomis.

– Labas rytas! – suriko. – Elze! Elze!

Niekas neatsakė. Pro atlapas duris įbėgo paklydęs geltonas šunelis. Mykolas nusišnyptė nosį. Tyly – lyg kapuose būtum. Gal Elzė jau numirė ir išsisi po žemėmis, o ši telegrama tik užsigulėjo pašte, mat kažkas supainiojo datas?

Jis išėjo į sodą. Saulės spinduliai sunkėsi pro brūzgynus. Sodas buvo senas, pilnas laukinių paukščių. Mykolui į nosį mušė smarvė. Po obelimi išvydo lovą, apkrautą patalais. Joje kažkas baisiai dvokė. Virš medžių, lyg peiliai žvilgėdamos saulėje, laigė kregždės. Priėjęs arčiau, išvydo didelį išpurtusį moters kūną, iš kurio jau kalėsi žolės. Jam aptemo akys, ėmė pykinti. Pasilenkė prie obels kamieno ir susivėmė.

– Kas ten slankioja? – išgirdo balsą.

– Aš, – sulemeno Mykolas.

– Kas toks?

Balsas sklido iš lovos. Mykolas nedrąsiai prisitartino. Žolės augo visai ne iš Elzės kūno, jos tik siū-

Nukelta | 5 psl.

Atkelta iš 4 psl.

bavo aplink lovą. Iš po suknelės kyšojo nežmoniškai ištinusios mėlynos kojos.

– Kas čia? – pakartojo ji klausimą.

Pažvelgė į beplaukę išsipūtusią galvą, nugrimzdusią pagalvėn. Štai kas beliko iš vargšės Elzės. Gailestis suspaudė jam krūtinę, net smarvės nebejautė.

– Čia – aš, Elze. Viktoras. Atvažiavau.

– Kaip gerai, Viktorai, – ji sukrutėjo lovoje. – O aš maniau – nebesulauksiu.

– Nieko baisaus, Elze. Pasveiksi.

– Nekalbėk nesąmonių. Man reikia kunigo.

Jos veidą dengė spindintys rudens voratinkliai. Mykolas atsargiai nubraukė juos ranka, ir šilti šviesos pluoštai, nuslinkę ištinsiu veidu, dabar suvirpo ant violetinių vokų.

Kur dingio brangioji pusseserė? Prisiminimų gelmėje švystelėjo juokinga šešiolikmetė. Abiejų ta pati pavardė. Elzė jos taip ir nepakeitė. Bendra giminė, kurioje buvo pilna kivirčių ir nesklaidumų, o apie jų jaunystę nepatogu net prisiminti, regint dabar šią dvokiančią masę, pavirsiančią žeme, žolėmis.

– Viktorai, pakviesk man kunigą, – Elzės beblakstienės akys nemirksėdamos žvelgė į nykią tuštumą.

– Aš tau iškūrensiu pirtį. Abu nusipersim ir kaipmat pajauinėsim. Nereikia kunigo.

Jaukiai ėmė šnarėti obelys. „Marija, Marija...“ – vėjas iš koplyčios nešė giesmės žodžius. Reikėtų ir jam pasimelsti. Už Elzė. Suspės. Geriau pulti prie darbo.

– Elze, Elze, dar pagulėk. Aš apkuopsiu trobą. – Kur aš pabėgsiu. Dieną ir naktį čia guliu. Ten man trūksta oro. Noriu gerti.

Išėjus į gatvę, nupirko limonado butelį. Kai grįžo, juodaliemeniai vabzdžiai šmižinėjo per Elzės kojas, ir rudens lapų geltonumo saulė ridenosi jos džiūliu išburkusi kūnu.

– O valgyti nenori? – paklausė jos Mykolas. – Ne, – Elzė pakėlė į jį jau nieko nematančias akis. – Kaip galiu norėti valgyti, jeigu mane tik vakar išėmė iš cinkuoto karsto.

– Iš kokio karsto? – Lėktuvu atskraidino į Vilkiją. Dangus buvo pilnas labai gražių spalvotų burbulų. Jie skraidė, bet nė vienas nesprogo, – pradėjo kalbėti Elzė. – Paskui atėjo keli žvėrys ir ėmė gyventi kaip žmonės. Netrukus žmonės išsigimė. Netvarka, žemas pragyvenimo lygis, dvasinis nuopolis, kumščio įstatymas, klasta... Vien gražūs burbulai skraidė ir skraidė aplinkui. Nusikaltimų skaičius augo, nebuvo jokių įstatymų, jokių kalėjimų, nebuvo net bibliotekų, muziejų; išnyko be pėdsakų visas kultūrinis palikimas. Nestatė niekas gamyklų, visi pamiršo, kaip atrodo mašinos, lėktuvai, traukiniai... Kraštas buvo panašus į dykynę, kurioje barkšo dagiai ir varnalėšos. Ten nedrįsdavo užklysti joks svetimšalis. Visas pasaulis užmiršo šį kraštą, nenorėjo apie jį net girdėti. Duok man dar gurkšni limonado, – paprašė Elzė ir sujudojo lovoje.

Mykolas pakėlė limonado stiklinę jai prie lūpų. Elzė vos ne vos nurijo kelis gurkšnius. Žemė po jos lova buvo šlapia, riebi, tarp žolių stiebų rangėsi kirminai. Aplinkui zimbė spiečius musių.

– ... naktimis kažkas kaukdavo, gal žvėrys, šunys, o gal ir žmonės. Aidėdavo ir dar kraupesni garsai, – tęsė Elzė. – Juodas juodas, bausis pasaulis švystodavo pro spalvotus burbulus. Lakstė šunys, didesni už žmones, o žmonių veidai tapo baisesni už šunų, apatinės veido dalys virto nasrais, išklišo kojos, išsprogo akys. Labiausiai jie mėgo mėsą, rydavo ją net žalia, ir fiziškai buvo labai stiprūs. Vilkija..

Elzė užsikosėjo. Daugiau ji nebevaliojo kalbėti. Virš sodo švietė šaltas lyg ežero vanduo dangus. Mykolas nuėjo į trobą ir visą šlamštą iš jos sunėšė kietai, paskui užkūrė laužą. Iš Elzės kaimynų gavo kibirą kalkių ir šepetį.

– Neilgai ji betemps. Gerai, kad atvažiavot, – plepėjo jam apyjaunė moteris. – Prieš mėnesį išnešėme

ją kartu su lova į sodą. Pati paprašė. Taip ir tebeguli. Naktys jau šaltos. O gal ji nieko nebejaučia?

– Gal. Jūs turite pirtį? – paklausė Mykolas.

– Yra.

– Ar negalėtumėt vakare iškūrent. Reikia juk numazgoti ją, nes gyvą kirminai sugrauš. Ar yra čia kokio vaistinė?

– Pirtį iškūrensiu, o vaistinę jums parodysiu. Moteriškė buvo paslaugi. Vėlai vakare visi kartu Elzė išnešė į pirtį, bet ją apiplauti kaimynė atsisakė.

– Ne, ne, – mosavo rankomis. – Aš negaliu. Nualpsiu.

Teko vienam imtis darbo. Ant akmenų užpylė vandens, ir abu paskendo garuose. Rūbai buvo kepte prikepę prie Elzės. Mykolas atsinešė geldą. Su visais drabužiais ten paguldė Elzė, kad atmirtų.

Jos kūnas buvo žaizdotas, bausiai aptekęs pūliais, kai tik kempine bandydavo patrinti, Elzė imdavo rėkti. Iš krepšio jis išėmė visokių vaistų, bet po valandos jai pasidarė bloga. Paėmęs už pažastų – jo rankos smigo ne į žmogaus kūną, o į kažkokius gliūčius drebučius – išvilko iš pirties. Pasodino ją ant suolo, nugara atremdamas į daržinės sieną. Ant galvos, ant pečių užmetė languotą rankšluostį. Dangumi tarytum šmėkla slinko susigūžęs klaikus mėnulis. Trumpam jis apšvietė beformį, violetiniais dryžiais išmargintą kūną. Elzė vos kvėpavo. Palyginti su kūnu jos galva buvo mažutė. Veidas susitraukė, tapo visai juodas, – apsuktas rankšluosčiu, jis atrodė tarytum priklijuotas prie liulančios masės, išsidrėbusios ant suolo. Buvo neįtikėtina tylu, net žiogai nesvirpė. Staiga Mykolas išvydo sudžiūvusią rankelę, bandančią nuo Elzės nutraukti rankšluostį. Iš baimės vos nesuriko. Priešais stovėjo bausis senis atsikišusiais dantimis, su krepšiu. Mykolui pasirodė, kad rytą jį matė prie šventoriaus prašančių išmaldos, o gal tai buvo ir visai kitas senis.

– Tai jis apiplovė tave. Gerai, ilga kelionė laukia. Apsisvarinti reikia. – Senis pirštu bakstelėjo Elzei aukščiau krūtis. – Nuodėminga buvai. – Jis prikišo savo smakrą prie pat Elzės. – Ar negaila palikti šį pasaulį?

Mykolas atsikvošėjo.

– Nešdinkis! – puolė prie senio.

– Cho, cho, – senis nagais įsikabino į

Elzė. Krepšys nukrito jam prie kojų. Elzė var-tė akis. Iš lūpų jai sprūdo nesuprantami garsai. Mykolas vos ne vos atplėšė senį nuo Elzės ir bloškė jį patvorin. Iškišęs galvą iš dilgėlių, jis ėmė beprotiškai kvatoti.

Mykolas apmovė Elzės kojas storomis vilnonėmis kojineis. Ji garsiai sudejavo. Kažkur toli amsėjo šunys. Suvyniojo Elzė į paklodes, turėjo ją nutempti į lovą po obelimi. Niekas jam nepadėjo. Senis su krepšiu jau buvo dingęs. Daugiau kaip valandą Mykolas vilko Elzė žeme. Užkėlęs ant suolo, paskui įvertė ją į lovą. Migdomai šnarėjo obelys. Mėnulis pasislėpė už debesų, buvo tamsu, nors į aki durk. Nuėjęs į trobą, aplūžusioje komodoje surado ilgus baltus marški-

nus. Kai jais apvilko Elzė, siauras dangaus ruoželis virš sodo jau brėško. Panoro sušukuoti jai plaukus, bet čia tuoj susigriebė – plikutėlė Elzės galva gulėjo įdubusi pagalvėje. Veido bruožų nesimatė, tik pilka dėmė.

Grįžęs vidun, pasiklojo kampe savo apsiaustą. Iš grindų plyšių kilo melsvi nuodingi žemės garai, už langų vis girgždėjo sodo vartai. Per miegus Mykolas juto, kaip kažkas pirštais lengvai liečia jo veidą, paskui išvydo nuogą Elzė, jau nebe jauna, bet ir ne tokią bausią kaip šianakt. Ji turėjo ilgą uodegą. Parietusi po savimi kojas, sėdėjo didelėje lėkšteje. Sapnas buvo labai nepadorus. „Kodėl nepakviečiau kunigo?“ – pagalvojo jau išsigandęs ir atsibudo. Jam buvo šalta ir skaudėjo galvą. Apsivilkęs apsiaustą, dirstelėjo pro langą. Saulė švietė taip pat smagiai kaip ir vakar. Už stiklo suposi jurgino žiedas lyg baltas tvarstis ir lengvas vėjas klajojo po sodą, kur gulėjo Elzė. „Tuoj ateis ruduo, ir lietūs paskandins mano sielvartą, – pamanė. – Reikia kunigo. Šiandien atvažiuos kardinolas.“

Mykolas nuėjo į sodą. Ant apklotų gulėjo keli nukritę lapai. Palietė ranka Elzės veidą. Jis buvo jau šaltas, sustingęs. Nukrito dar vienas lapas su gelsvais pakraščiais ir uždengė atmerkta stiklinę Elzės akį.

Netrukus išgirdo laukais atkeliaujančių maldininkų giesmes. Mykolui pasirodė, kad jie meldžiasi už Elzės sielą, ir jis suklupo ant drėgnos žemės.

Skablauskaitė, Jolita. Liūnsargių moteris: Apsysaka, apsakymai. – Vilnius: LRS leidykla, 1993.

KNYGOS – NAUJOS IR NELABAI

Renata Šerelytė

Daiva Čepauskaitė. Aš tave užmiršau.
Pjesės. – Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2016

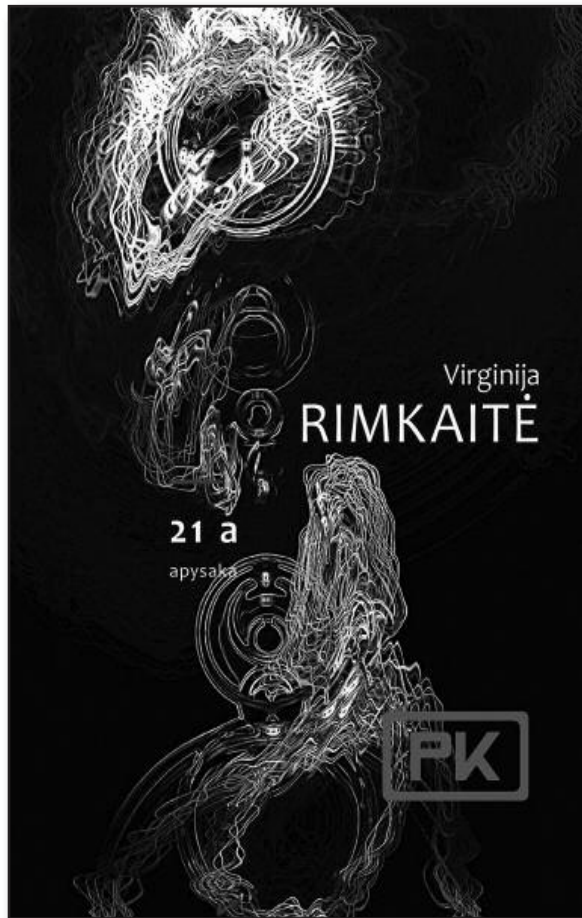
Knyga, išrinkta į šių Metų knygų prozos penketuką. Ir nors ją sudaro pjesės – itin nepopuliarus žanras tarp skaitytojų – ši knyga tikrai to verta. Kas nemėgsta skaityti pjesių, patarsiu – tiesiog skaitykite šią knygą kitaip. Tarsi žiūrėtumėte – atidžiai, atkreipdami dėmesį į detales ir frazes, nes geroje pjesėje nereikšmingų detalių paprastai nebūna.

Knygą sudaro trys pjesės – „Pupos“, „Musė“ ir „Aš tave užmiršau“. Pirmojoje du sutuoktiniai, Brigita ir Alfonsas, sverdami ir skaičiuodami pupas, netyčia užstringa savadarbiame lifte; šioje ankštoje erdvėje besiriedami, ironizuodami, priekaištaudami vienas kitam jie tarsi bando atsiverti vienas kitam, suprasti, kodėl tiek metų gyvena kartu, jei tai neturi prasmės, jei atmintis užnuodyta kvailomis nuoskaudomis ir įtarimais. Banali situacija; tačiau autorė iš jos išsisuka paprastai ir kartu geniali. Perskaitykite ir sužinosite, kaip.

Švelni, tačiau kartoka ironija gaubia ir kitos pjesės veikėją – nepilnametę prostitutę, kuri net vardo neturi, visi vadina ją Muse. Toji vargšė mergaitė pjesėje ir vaizduojama kaip įkyriai prie „gero“ žmogaus Roberto priskretęs „parazitas“, kurio reikia kuo greičiau atsikratyti. Bet ir „geri“ žmonės, ir „parazitai“ Čepauskaitės pjesėse tokie, kokie ir turi būti normalūs žmonės – nei geri, nei blogi. Užtat ir gyvi, užtat ir įdomūs.

Trečioji pjesė „Aš tave užmiršau“ – sudėtingesnė ir painesnė. Ji skiriasi nuo pirmųjų dviejų savo tematika – Holokausto, kaltės ir atgailos tema. Pagrindinė pjesės veikėja Milda yra tarsi savo senelės

Goldos atspindys laiko veidrodyje, ir jų abiejų sąsaja itin stipri – toks yra ir Andrius, Mildos mylimasis, kurio senelis Kostas buvo kartu ir žudikas, ir Goldos mylimasis. Išpūdingi pjesės dialogai, parašyti poetine forma – ir žodžio spalva, ir potekstės gyliu, ir eilutės ritmika. Galbūt poezija galėtų padėti suvokti, kas yra toji atmintis ir užmarštis, nes juk tik poezija veikiausiai taip arti beprotybės ir meilės. Ir toji frazė, kurią nuolat taria Golda, o vėliau jos anūkė Milda – „Aš tave užmiršau“ – liudija veikiausiai ne pilką užmarštį, kai atmintis išsitrina ar yra ištrinama, o veikiausiai meilės malonę, nes juk tik meilė pamiršta tai, kas yra bloga, nedėkinga, kerštinga ir nedora.

Virginija Rimkaitė. 21 a.
Apysaka. – Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2017

Debiutinė jaunos autorės, baigusios režisūrą, knyga – primenanti Davido Lyncho „Twin Peaksą“. Siužetas paremtas absurdišku atsitiktinumu, bet siužeto išsiskojimai ne tik glaudžiai susiję su absurdiškuoju atsitiktinumu, tačiau kiekvienas jų savaip jį papildo. Gyventojų likimai glaudžiai persipynę ir susiję keisto, šiek tiek juokingo ir kartu liūdno priežastingumo ryšiais.

Rimkaitė atsisako daugiažodės, jausmingos, pasyvios pasakojimo raiškos. Akcentuodama aktyvųjį pradą, kuria ironišką potekstę, tam pasitelkdama jausmingą medių teatrališkumą, buitinę leksiką, neverbalizuotą „šamonės srautą“ ir populiarias idėines klišes. Apysakoje itin ryškūs centriniai Evangelijos fragmentai: aukojimas, atpirkimas, atsimainymas, palaidojimas, tuščias kapas, pri(si)kėlimas. Jie atrodo beprasmiškai, tarsi atsitiktinai nutikę vienam ar kitam žmogui, neretai – buitinėse, banaliose situacijose, lyg ir juokingi, lyg ir liūdni. Tarsi dviejų tūkstančių metų – dvidešimt vieno amžiaus – laikotarpis būtų tik iliuzija, kurią išsklaidė paskutinysis amžius, iš centro pašalinęs ne tik Dievą, bet ir žmogų. Todėl tokie keisti, tarsi nežmogiški knygos personažų santykiai, liudijantys susvetimėjimą ir neįtrautą vienas kitam.

Veikėjų galerija įvairi, nuo apleisto vaiko L. iki romantiškos prekeivės B., ir autorei pavyksta suteikti jiems savitą balsą, o situacijoms – paradoksalų pobūdį, kai paprasčiausias dialogas pavirsta ryškiu grotesku: „(...) aš tave myliu labiau už viską, todėl (...) atėjau čia, nes norėjau sumesti tavo vaikus į šulinį“ (p. 26). Kita vertus, nežinai, ar kitame skyriuje nepaaiškės, kad romantiškoji prekeivė B., dievinanti meilės serialų glamūrą, nėra tikra pabaisa, reguliuojanti ir kontroliuojanti kiekvieną mylimo žmogaus žingsnį, poelgį ir pomėgį. O

apleistas vaikas L. – visai ne gerutis Oliveris Twistas iš Ch. Dickenso romano, o bjaurybiukas, pripylęs į parapijos namų kanalizaciją smėlio ir patvindęs fekalijomis nekenčiamus švariai iššveistus kambarius, nes jam iki gyvo kaulo įkyrėjo liguistas jį prižiūrinių moterų švarinimasis.

Ši knyga – įdomus, bandymas parodyti, kas atsitinka žmogui, netenkančiam centro (prasmės, idėjos). Ir visiškai suprantama, kad dekonstrukcijai panaudojamos svarbiausios Evangelijos reikšmės (prasmės), nes būtent jos aštriai ir nepatogiai kertasi su įprastomis šio pasaulio normomis. (Pasaulį suvokiant kaip mirties – taigi „absoliučios laisvės“ – kultūrą). Labai svarbu tai, kad autorė tiki dekonstrukcijos galia ir bando ją sušvelninti, gal net prisijaukinti. O tai dar kartą paliudija, kad prasmės ilgesys neišnyko. Ir jeigu nėra prasmės – nėra ir mūsų.

Jolita Skablauskaitė. Kitas kraujas.
Romanas. – Vilnius, Vaga, 2002

Viena iš mūsų užmirštosios klasikės knygų – svaiginanti tirštais, drąsiais spalvų potėpiais, gūdzios vienatvės fatališkumu, drąsiais savo laukinės prigimties nevaržančių moterų charakteriais. Savaip primenanti *weird fiction* literatūros rašytoją H. P. Lovecraftą (Skablauskaitės „Mėnesienos skalikas“ ir Lovecrafto „Skalikas“). Antroji realybė jų kūryboje – šmėkliška, gąsdinanti, gluminanti, o tuo pačiu – ir labai įtaigi ir netgi šurpia liūdna, pripildyta sapno ir materijos formų, neturinčių centro.

„Kitas kraujas“ – kūrinys, kuriame sapno amorfiškumas pasiglemžia veikėjus ir jų poelgių prasmę. Meilė jame – egzotiška ir keista, neįtikima, prisirišimas – vergiškas, šeima – neįmanoma, geismas – perversiškas. Antroji realybė egzistuoja pati sau, pati dėl savęs. Pagrindiniai kūrinių veikėjai – amorfiškos sapno formos, pusžmogiai (demono ir moters sūnus Mantvydas, moteris-driežė Gudula, kurios gyslomis ir teka kitas kraujas), kiti – pusiau augalai, pusiau paveikslai, kraupios sapnų ir košmarų būtybės, mitiniai veikėjai.

Skablauskaitės tekstas savo netradiciniu metaforiškumu paliudija sapną kaip archetipinę atmintį. Ebolos virusą išivaizduodama kaip siaubingą moterį-deivę žiurkių nugrauztu veidu, leptospirozė – kaip kapinių sliekus, pasiūstus mirusios žmonos atkeršyti neištikimam vyrui, Skablauskaitė sapno pėdsakais tarsi grįžta į žilos senovės gelmes, kur racionalusis pažinimas dar nebuvo užmezgęs savo vaisių. O kokia kalba, kokia Skablauskaitės tekstų kalba!.. Sapnas, košmaras, poezija, elektra, sieros rūgštis, radioaktyvumas, šilkas ir salietra – viskas kartu. Čia jums ne koks bobromunis, skirtas ponių laimei. □

Lietuva – žemės žodis švenčiausias

Bernardas Brazdžionis

Jūratė Ivanauskienė

Minint atkurtos Lietuvos valstybės 100-metį, vis kalbame apie labiausiai nusipelnčius asmenis. Jau įprasta tokiomis progomis rinkti kūrėjų ar jų knygų šimtukus, dešimtukus... 1999 metais rinkome 100 įtakingiausių šimtmečio žmonių, tarp jų – ir poetas Bernardas Brazdžionis. Valstybės šimtmečiui renkame knygas – į pasiūlytą balsavimui 150 knygų pateko ir Bern. Brazdžionio eilėraščių rinkinys „Amžinas žydas“, išleistas Kaune 1931 m. Tarp šimto knygų vaikams ir Lietuvai – Vytės Nemunėlio „Meškiukas Rudnosiukas“. Išties, labai svarbi figūra yra Bern. Brazdžionis, visą gyvenimą paskyręs Lietuvai, lietuviybės puoselėjimui, žadinęs tautos viltis taikioje kovoje dėl Nepriklausomybės. „Patekėjusi kaip laisvės žvaigždė ‘poliarinėje naktyje’, jo poezija tapo realaus istorinio vyksmo dalimi, tautos laisvės žygių palydove, skatintoja ir pagrindėja bendražmogiško teisingumo ir Dievo valios argumentais“, – rašė literatūrologas Vytautas Kubilius.

Bern. Brazdžionis pirmąsias savo publikacijas paskelbė 1924 metais. 1926-aisiais Biržuose išleido pirmąją poezijos knygelę „Baltosios dienos“, parašytą kartu su klasės draugu Kaziu Aukštikalniu, 1928 m. Marijampolėje išleista poema „Verkiantis vergas“, o Kaune išleistos eilėraščių knygos „Amžinas žydas“ (1931), „Krintančios žvaigždės“ (1933).

Svarbiausia rašytojo misija – kūryba. Ir jei ji premijuota, įvertinta – tai džiaugsmas dvigubas. 1937 metais, vasario pirmosiomis dienomis, švensdamas savo trisdešimtmetį, dar jaunas poetas įvertinamas dviem apdovanojimais. Bern. Brazdžionio rinkinyje saugoma išskirtinai prabangiai įrišta eilėraščių knyga „Ženkla ir stebuklai“ (1936) su įklijuotu apdovanojimo dokumentu: „1937 metų vasario mėn. 4 d. Sakalo b-vės 1936 m. literatūrinių premijų skyrimo Jury Komisija – J. Keliuotis, M. Miškinis, K. Korsakas, V. Maciūnas ir Sakalo atstovas A. Kniūkšta – slaptu balsavimu pirmą premiją Lt. 1000,- pripažino BERNARDUI BRAZDŽIONIUI už lyrikos rinkinį ŽENKLAI IR STEBUKLAI DĖL ŠIŲ MOTYVŲ: 1. už mūsų poezijos pagilimą nauju religinės dvasios koloritu ir 2. už subtilią, menišką ir originalią formą.“ Tuoj pat, vasario 17 dieną premija buvo įteikta Valstybės teatre.

Įvertinimo sulaukia ir kūryba vaikams – už D. Tarabildienės iliustruotą Vytės Nemunėlio knygelę vaikams „Kiškio kopūstai“ (1936) vasario 5 d. paskiriama Lietuvos Raudonojo Kryžiaus jaunimo literatūros 1000 litų premija.

Kasmet vis išleidamas po knygelę vaikams, poetas lyg ir kaupiasi rimtam žingsniui. Ir išties, 1939 m. išleistas eilėraščių rinkinys „Kunigaikščių miestas“ apdovanotas Valstybine literatūros premija. Išskirtiniame knygos egzemplioriuje įklijuotas apdovanojimo raštas su komisijos narių parašais: „Komisija 1939 metų lietuvių literatūrai premijuoti, peržiūrėjusi ir apsvačiusi tais metais išleistus grožinės lietuvių literatūros veikalus, paskutiniame savo posėdyje 1940 m. vasario 3 d. konstatavo, kad Bernardo

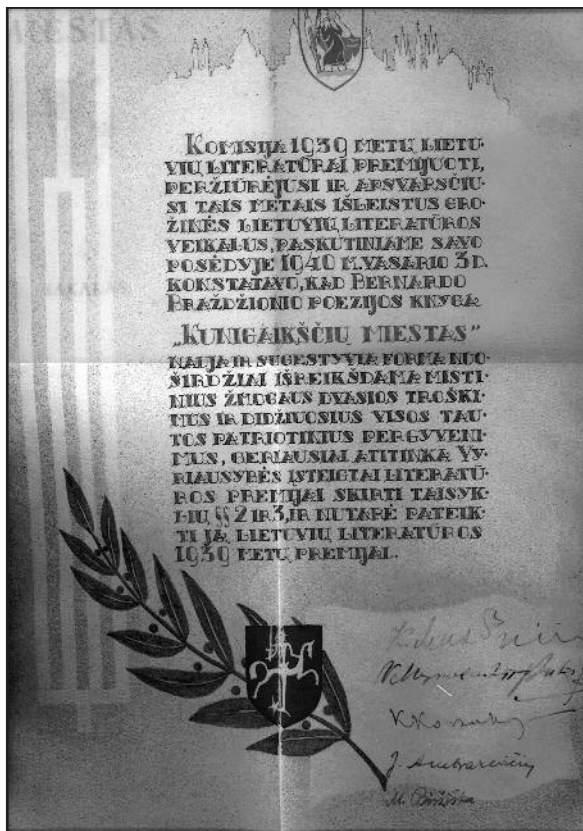

Eilėraščių rinkinys „Svetimi kalnai“

Brazdžionio poezijos knyga „Kunigaikščių miestas“ nauja ir sugestyvia forma nuoširdžiai išreikšdama mistinius žmogaus dvasios troškimus ir didžiulius

Bern. Brazdžionis su dukra Saule Ravensburge. Paštu gavęs eilėraščių rinkinio „Šiaurės pašvaistė“ korektūras. 1948 m. sausio 11 d.

Apdovanojimo Valstybine literatūros premija dokumentas, 1940 m.

visos tautos patriotinius pergyvenimus, geriausiai atitinka Vyriausybės įsteigtai literatūros premijai skirti taisyklių 2 ir 3 paragrafus, ir nutarė pateikti ją lietuvių literatūros 1939 metų premijai“. Pasirašė Švietimo ministerijos atstovas Kazimieras Masiliūnas (Švietimo viceministras), VDU atstovai V. Mikolaitis-Putinas, M. Biržiška, J. Ambrazevičius ir Lietuvos rašytojų draugijos atstovas K. Korsakas. Kovo 4-ąją, Šv. Kazimiero dieną, Vilniaus universiteto didžiojoje salėje įvyko Valstybinių premijų įteikimo iškilmės, kuriose Lietuvos valstybinės operos solistė Alodija Dičiūtė-Trečiokienė dainavo Konrado Kavecko dainą „Per pasaulį keliauja žmogus“ ir „Jei gyvenimas sapnas“.

Premijos įteikimo šventėje Bern. Brazdžionio žodis nuskambėjo ne tik prasmingai – būti su savo tauta, bet ir pranašiskai grėsmingai:

Magnificencija pone Vilniaus universiteto Rektoriau, malonūs šių iškilmių viešnios ir svečiai, mieli kolegos rašytojai,

Pirmą kartą mūsų tradicinę literatūros šventę švenčiame laisvame kunigaikščių mieste. Tatai mūsų džiaugsmą dar labiau didina, dėl to aš norėčiau paieškoti dar nuoširdesnio žodžio, negu dešimtį metų kurio ieškojau. Bet iš jo ar pajusit tyliai tekančią šilumą, bet ir jis ar taip pat nuskambės piktai ir prasmingai, kaip ne vienas mano eilėraščio posmas?.. Nedėkinga lyriko dalia, nes visa, ką jis sako, – ir džiaugsmą, ir skausmą, ir meilę, ir pagiežą, – savo ir tūkstančių kitų, – jis sako savo vardu, o žmonės meilę pasiima, pagiežą jam palikę, džiaugsmą iš jo atima, už skausmą ir liūdesį jį apkaltinę ir pasmerkę...

Tą dalią aš žinojau. Tą likimą aš jaučiau, todėl daviau kalbėti vaidilai, leidau tart žodį pasmerktajam, kaip būtų kaip dramoj arba romane, kur niekas nekaltina autoriaus nei vagies, nei žmogžudžio, nei už paskutinio išgamos burnojimą...

Aš su tūkstančiais šios epochos nelaimingųjų ieškojau prasmės ir tikrojo kelio, aš bridau per naktį ir per pelkes, kad išeičiau į areną ir į Viešpaties kalnus. Aš su visa tauta atsistočiau prie praeities vartų ir meldžiausi kartu su tais, kurie atėjo prieš mane, ir su tais, kurie atėjo su manim.

Ir niekad, rodos, nebuvom arčiau tų senųjų istorijos dienų, kaip šiandien, niekad neįėjau taip tos senosios širdies plakimo, kaip šiandien, niekad nebuvo tiek šimtmečių dingę iš po kojų, kaip šiandien, kad vaikščiotumėm takais, kuriuos senoliai išmynė, kad alsuotumėm dvasia, kuri milžinus ugde.

Liūdnas likimas pranašų toj tautoj, kuri pati save pasmerkė mirčiai. Gera būti pranašu tos tautos, kuri eina gyventi ir žydeti, kad amžiais jos siela būtų kaip saulė skaisti ir nevystanti. Nesudūlėjo dar senųjų pranašų kaulai, o jaunieji jos dainiai dar rankas tebelaikė ant kanklių padėje, o mes kaip karaliai grįžom į tėvų sostą. Už Mikalojaus Daukšos tame pat Vilniuje išleistą lietuviškų evangelijų išguldymą ir už kalbos – tautos motinos – išaukštinimą, tos kalbos gyvą žodį, tris šimtus su viršum metų bylojusį uždraustuose ir leistuose raštuose, atnešėm gražiausiais rimais išpuošta, atnešėm nauja evangelija išsakyta...

Sunkus metas prislėgė pasaulį. Žvanga ginklai, sprogsta minos, skęsta laivai ir gaudžia patrankos. Šis pašėlęs koncertas nustelbia visą tą švelniąją lyriką, kuri žmogaus dvasią kėlė nuo padugnių ir guodė tuo žodžiu, kurį vadinom meno, kūrybos, grožio vardais. Kai miestai ir kaimai gyvena baisioj abejonėj ir nežino, iš kurios pusės atskris bombonešiai ir sugriaus mažą trobelę ir daugiaaukščius rūmus, iš kurio krašto atjos Apokalipsio raitelis ir sumins paselį, ir išplės kūdikį iš motinos rankų, ar berūpi kam mažas ir menkas eilėraštinis, ir ar beiškos kas gražios, bet niekam nenaudingos novelės?..

O tačiau ir tame sąmyšy žmonės ir mylisi, ir ilgisi, ir šokių salėj praleidžia ilgą naktį be miego, ir valgo karčią atgailos duoną. Tad ir kūrėjai siužetu turėtų tikti ir karas, ir taika, kaip jam tinka ir gyvenimas, ir mirtis, ir meilė, ir kerštas, ir šluožų vingiai, ir kelias herojų!

Bet kas verks prie šalnos pakąsto žiedo, kas ras džiaugsmo žvaigždėtą paunksmę, kai nėra kada apverkti grimstančių marių dugnan laivų ir nėra kada apraudoti žlugusių viešpatijų.

Minios rauda: taikos! Vadai šaukia: pergalės! Poetai: meilės! O eina mirtis ir ranka rankon veda vadus, ir juokiasi iš poetų, ir žudo minias ir meilę.

Klaikesnių dienų pasauly, rodos, niekad nėra buvę. Sunkesnėse valandose, rodos, nė vienas veikalas nėra gimęs. Bet, broliai rašytojai, – istorijos knyga atversta ir balta kaip sniegas. Ką likimo ranka įrašys ten? Ar ne ant mūsų galvų kris gėdos dėmė, kad nusivylęs istorikas šios dienos literatūrai turės skirti keliasdešimt tuščių lapų? Ne! Tie lapai bus širdies krauju ir meilės ugnim prirašyti. Mes žinom, kokioje sąlygose gyveno ir kūrė Strazdelis, Kudirka, Maiironis, mes patys pergyvenom Didžiojo karo ir Nepriklausomybės kovų dienas, tautos sąžinė mums liepė nepadėt plunksnos iš rankų šiandien.

Didžiojo mažlietuvio pagerbimai

Atkelta iš 3 psl.

Štai (kone bendrapavardis) Vytis Vidūnas aptarė Vydūno Bhagavat Gītā (indų religinės giesmės) vertimą. Ši knygelė, lietuvių skautams parėmus, pasirodė 1947 m. Detmolde, bet prie jos triūsta gerokai anksčiau – fragmentai publikuoti jau savame „Šaltinyje“. Vydūno vertimas (verčiant iš sanskritiško šaltinio, remtasi ir vokiškaisiais leidiniais), pasak pranešėjo, gana tikslus, nors suvokimą kiek ap sunkina pastangos rasti lietuviškus atitikmenis tiems terminams, kurie dabar įprasti savo originaliaja forma (pavyzdžiui, „karma“).

Svečio iš Detmoldo dr. Mirosław Danys dalyvavimą konferencijoje įprasmino ne tiek pranešimas, kiek jo paties nuopelnų Vydūno atminimui įvardijimas. Beje, Vydūno portretą, kuriuo papuošta konferencijos erdvė, atsivežė Danys – tai jo žmonos tapyba. Pristatyti svečio buvo pakviestas V. Bagdonavičius, o jis jau turėjo ką pasakyti, dėl ko padėkoti, kuo pasidžiaugti. Evangelikų kunigas (dabar jau pensijoje) Danys buvo vienas iš tų Vokietijos entuziastų, kurių dėka 2013 m. Detmolde prie dabartinio studentų bendrabučio, pokariu kurį laiką glaudusio Vydūną, radosi atminimo lenta ir biustas. Danys su Vydūnu susidūrė gerokai anksčiau – perkeliant didžiojo mažlietuvio palaikus iš Detmoldo į Bitėnų kapinaites 1991 m., talkino tvarkant, verčiant dokumentus. Ir dabar, akivaizdu, jis užsidegęs skleisti Vydūno šviesą ne tik Detmolde, bet ir visoje Vokietijoje – jo iniciatyva 2017 m. dąrkart išleistas Vydūno veikalas „Sieben Hundert Jahre der deutsch-litauischen Beziehungen“. Knyga pernai pristatyta Leipzigo knygų mugėje, nors tam, pasiguodė Bagdonavičius, nepataikino Lietuvos kultūros institutas, organizavęs mūsų literatūros ir pačių rašytojų dalyvavimą mugėje. (Tą patį vakarą po konferencijos knygą žadėta pristatyti Mokslų akademijoje, tik renginyje neteko būti.)

Savo pranešime – perskaitytas vertimas į lietuvių kalbą – Danys analizavo tautinės tapatybės problematikumą, pasiremdamas ne tik Vydūno, bet ir savo pavyzdžiu: mat yra gimęs Silezijoje, Tešine, nekart keitusiame valstybinę priklausomybę; jo tėvo pilietybė, pasak pranešėjo, per gyvenimą keitėsi penkis kartus. Taip, neretai istorija negailėstinga paribio regionams ir

jų gyventojams, tik, pamintijau, Vydūnui, regis, jo tautinė tapatybė nebuvo problemiška – ir būdamas Vokietijos pilietis, žinojo lietuviu esąs...

Visą konferenciją – po dar kelių viena ar kitą vydūnistikos aspektą atskleidusių pasisakymų – užbaigė, mano galva, nesusipratimas: pranešimas „Homo Deus: virtualiosios tapatybės ir technoreligijos“, kuriame Vydūno vardas nė kart nepaminėtas. Dr. Skaidra Trilupaitytė analizavo religijos ir technologijų santykį, pastarosioms suteikdama religijos analogo rangą (mat virtualioji erdvė, pvz., visokie kompiuteriniai žaidimai, neva nukelia ten pat, kur tikėjimo vaizdiniai). Neiškentusi paklausiau – nors tai būtų labiau protesto replikos, nei prašymo paaiškinti: ar šis religijos suvulgarinimas nėra Vydūno idėjų, nuostatų neigimas?.. (O dar savyje liūdnei pamintijau: tokie mokslininkų „pasirodymai“, sukeliantys įtarimų, kad siekiama tik pasidėti „paukščiuką“ darbų sąrašė, pašaliečiams sutrukdys atjausti akademinę bendruomenę, pasigirdus grėsmei, jog humanitarų institutus žadama jungti, naikinti, mažinti...)

Jau spėjo įvykti ir dar įvyks ne vienas Vydūno metus įprasminantis renginys. Štai pristatytas solidus leidinys – Vaclovo Bagdonavičiaus ir Aušros Martišiūtės-Linartienės monografija „Vydūnas“. Teko girdėti, kad Vydūno draugija, pasitelkusi dainininkus, gegužę vėl vyks Detmoldan, o miestas savo ruožtu yra numatęs renginių mūsų mąstytojo populiarinimui.

Regis, sulauksime ir paminklo Klaipeidoje, tikėkimės, jis bus labiau vykęs nei kauniškis biustas.

* Teosofija – (gr. *theos* – Dievas + *sophia* – išmintis, žinojimas; sk. *te/osofija*): 1. religinė filosofinė koncepcija, skelbianti, kad žmogus gali užmegzti tiesioginį ryšį su antgamtinu pasauliu (Dievu, dvasiomis) ir specialia mistinio pobūdžio praktika pažinti jo paslaptis; remiasi subjektyviu mistiniu intuityviu patyrimu, kontempliacija, meditacija ir mėgina visa teoriškai apibendrinti; 2. rusės Jelenos Blavatskajos (1831–1891) 1875 įkurtos Teosofijos draugijos veikla ir principai, apimantys hinduizmo, budizmo, krikščionybės idėjas; ypač akcentuojama reinkarnacija. (<http://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Teosofija>) □

A. Smetona (v.) ir Vydūnas lietuvių dailininkų parodoje Kaune, 1930

Kultūros kronika

Kovo 15–17 ir 22–24 d. Bat Yam mieste Izraelyje vyko kasmetinis tarptautinis šiuolaikinio šokio festivalis „March Hare“, pristatantis įdomią naujausių ir inovatyviausių šokio kūrinių programą iš Izraelio ir Europos. Šiemet jame pirmą kartą pristatytas ir kūriny iš Lietuvos – Lizos Bališnajos ir Sidney Barnes darbas „Figures“. Kadangi festivalis March Hare teikia didelę svarbą šokio ir kūrybos praktiškoms, jungiančioms bendradarbiavimą, aplinkos refleksiją bei kūrinių įvietinimą, šokėjai turėjo galimybę kūrinių vystyti ir adaptuoti šokio rezidencijoje „Kelim“ choreografijos centre. Festivalio metu jie pristatė naują kūrinių versiją, gimusią jau Izraelyje. Po pirmojo pasirodymo vyko vieša diskusija su šokėjais, kurios metu jie turėjo progą ne tik analizuoti panašias praktikas bei patį kūrinių su savo srities profesionalais, bet ir atsakyti į žiūrovų klausimus.

Linus Lapelytės, Rugilės Barzdžiukaitės ir Vaivos Grainytės sukurta šiuolaikinė opera „Saulė ir jūra“ (angl. „Sun and Sea“) kovo 17 ir 18 d. pristatyta Dreseno teatre (Staatsschauspiel Dresden). Operos „Saulė ir jūra“ autorių bendroje kūryboje ypatingas dėmesys yra skiriamas dokumentikos ir fikcijos, realizmo ir poezijos santykiui, taip pat – teatro, muzikos ir vizualiųjų menų persidengimui. Pirmasis menininkų darbas – šiuolaikinė opera „Geros dienos!“ (2013 m.) pelnė 6 prestižinius apdovanojimus, kūriny pristatytas pasauliniuose muzikos, teatro ir operos festivaliuose: JAV, Kinijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje, Estijoje, Latvijoje, Rusijoje, Ukrainoje, bei daugiau nei 10 tarptautinių teatro festivalių Prancūzijoje. Opera transliuota BBC Radio 3. Projektas „Saulė ir jūra“ gavo Akademie Schloss Solitude 2016–2017 m. menininkų rezidencijos paramą.

Bernardas Brazdžionis

Atkelta iš 7 psl.

Žodis prikėlė Lietuvą. Kūrybos žodis ją turi įprasmint ir puoš, einančių amžinuoju laisvės keliu. Tada gal ir mūsų nežymus pėdsakas liks toj džiulėj kelionėj, nes tauta dar girdi savo skausmo balsą, nes ji dar ne vien pilikalniuos gyva!

Sunkiai tas rašytas žodis šiandien eina per mieląją Lietuvą ir reton viešnagėn jis tepakviečiamas, bet tikiu, kad mūsų, rašytojai, ir jūsų, brangūs tautiečiai, vienu noru ir vienom pastangom ateis diena, jog iš trisdešimt tūkstančių šviesuomenės jis lankysis nebe pas tris šimtus, bet pas tris dešimtis tūkstančių! Kad knyga bus namuos ir brolių artojų, ir rūmuos aukštųjų viršūnių.

Toks mūsų padėkos žodis tiems, kurie mums suteikė šios dienos garbę ir ateities pareigą.

Ar tuo metu kas galvojo, kad grėsmė tyko čia pat, kad tuoj tuoj prasidės okupacija, karas ir lietuvių tautai

teks išsibarstyti po tolimiausių pasaulio valstybių dangumi... „1939–1940 metais Brazdžionis pasiekė poetinio brandumo viršūnę. Deja, kaip tik tuo metu pradėjo išsipildyti jo apokaliptinės pranašystės“, – rašė T. Venclova.

1944 metų liepą traukdamasis iš okupuotos Lietuvos, Brazdžionis nestojo rašęs. Pasienyje, vos išsiskyrus su šeima, kuri prekiniais vagonais buvo išvežta į Vakarų ir apgyvendinta pereinamajame lageryje (durchgangslager), sukurtas eilėraščių „Lietuva iš tolo“:

*Mylėsi Lietuvą iš tolo
Visa širdim, visais jausmais, –
Iš tolo meilė neparpuola
Po balto marmuro namais.*

*Iš tolo ją kaip laimę šauksi
Aušroj ir sutemų sapnuos,
O ji praskrisdama kaip paukštė
Tik skaudų ilgesį dainuos. <...>*

Pabaiga kitame numeryje